

บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด*

The Integration of Theravada Buddhist Philosophy into the
Administration of Phrapariyattidhamma Schools (General Education
Department) in Roi Et Province

พระครูปริยัตติธรรมรัช ปิยธมฺโม (ชำนีวัต), บุญร่วม คำเมืองแสน และอุทัย กมลศิลป์
Phrakhru Pariyattammathat Piyadhammo (Chamniwat), Boonruam Khammuangsaen
and Uthai Kamonsil
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahamakut Buddhist University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: sayan.cha@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2) ศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมต่อการบริหารสถานศึกษา 3) บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียน และ 4) สังเคราะห์องค์ความรู้จากการบูรณาการดังกล่าว การวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการตีความเชิงปรากฏการณ์ พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีจุดเด่นในการส่งเสริมคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนา โดยผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับการปลูกฝังจริยธรรมควบคู่กับการจัดการเรียนรู้อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนา ได้แก่ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และการเชื่อมโยงหลักสูตรกับการปฏิบัติงาน รวมทั้งการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

*ได้รับบทความ: 22 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ: 2 เมษายน 2569; ตอรับตีพิมพ์: 18 เมษายน 2569

Received: November 22, 2025; Revised: April 2, 2026; Accepted: April 18, 2026

2. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสม ได้แก่ พรหมวิหาร 4 กัลยาณมิตร 7 และอิทธิบาท 4 ซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานคุณธรรมในการบริหารบุคคล การพัฒนาครู และการเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียน โดยสามารถประยุกต์ใช้ร่วมกันเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างมิติทางวิชาการและคุณธรรม

3. การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงหลักธรรมกับบทบาทของผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ส่งผลให้การบริหารสถานศึกษามีความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพเชิงระบบและการพัฒนาคุณธรรม

4. องค์ความรู้จากการวิจัยสามารถพัฒนาเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาเชิงองค์รวมใน 3 มิติ ได้แก่ การบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน ซึ่งเน้นคุณธรรมควบคู่กับประสิทธิภาพ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้กรอบแนวคิด ABTKSI Model

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา; พุทธปรัชญาเถรวาท; โรงเรียนพระปริยัติธรรม; การบูรณาการหลักธรรม

Abstract

The objectives of this research were to: 1) examine the administration of Phrapariyattidhamma Schools (General Education Department) in Roi Et Province; 2) identify appropriate Theravada Buddhist philosophical principles for school administration; 3) integrate these principles into the administrative framework; and 4) synthesize the knowledge derived from this integration. This study employed a qualitative research design, utilizing documentary analysis and in-depth interviews with 20 key informants selected through purposive sampling. Data were gathered using semi-structured interview guides and analyzed through content analysis and phenomenological interpretation, with credibility ensured by triangulation.

The findings revealed that:

1. The administration of these schools is characterized by a strong emphasis on Buddhist moral values; however, there is a clear need for enhancement in strategic planning, data-driven decision-making, and effective resource management.

2. The foundational principles identified as most suitable for administration include the Four Brahmavihāras, the Seven Kalyāṇamitta Qualities, and the Four Iddhipāda, which serve as moral pillars for personnel and student development.

3. Systematic integration of these principles balances organizational efficiency with moral cultivation among administrators, teachers, and students.

4. The synthesized knowledge culminated in the "ABTKSI Model," a holistic administrative framework comprising three dimensions: self-management, people management, and task management. This model provides a sustainable approach to elevating educational quality by harmonizing modern management techniques with Buddhist ethical standards.

Keywords: Educational Administration; Theravada Buddhist Philosophy; Phrapariyattidhamma Schools; Integration

1. บทนำ

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับพลวัตทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งมีการดำเนินงานตามกรอบการบริหาร 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติและแผนการศึกษาของประเทศไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะในการผสมผสานการศึกษาทางโลกและทางธรรม โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุและสามเณรให้เป็นผู้มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม จริยธรรม และการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อันเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ทั้งนี้ จากพัฒนาการของสถานศึกษาประเภทดังกล่าว พบว่าได้มีความพยายามในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความเชื่อมั่นจากสังคมในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามจากการติดตามสภาพการดำเนินงานในภาพรวม ยังปรากฏประเด็นเชิงการบริหารที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะในมิติของการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารจัดการทรัพยากร และการเชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้กับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ในขณะเดียวกันความก้าวหน้าทางวิทยาการและบริบทของสังคมฐานความรู้ได้ส่งผลให้หน่วยงานทางการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ครอบคลุมทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และคุณธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุล (ฝ่ายการศึกษาพระปริยัติธรรม กองพุทธศาสนาศึกษา, 2553) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการบริหารที่สามารถบูรณาการมิติทางวิชาการและจริยธรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ในเชิงพุทธปรัชญา หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น พรหมวิหาร 4 กัลยาณมิตร 7 และอิทธิบาท 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ พรหมวิหาร 4 ส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมระหว่างบุคลากร กัลยาณมิตร 7 สนับสนุนการพัฒนาครูในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้และแบบอย่างทางจริยธรรม และอิทธิบาท 4 เป็นฐานในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเพียรและปัญญาในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในทางปฏิบัติยังไม่ปรากฏในลักษณะที่เป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทการบริหารร่วมสมัยเท่าที่ควร

นอกจากนี้ แนวคิดการบริหารสถานศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก แม้จะมีจุดเด่นในด้านการจัดการเชิงระบบและประสิทธิภาพ แต่เมื่อพิจารณาในบริบทของสถานศึกษาทางพระพุทธศาสนาแล้วยังมีข้อพิจารณาในมิติของการพัฒนาคุณธรรมและการพัฒนามนุษย์อย่างองค์รวม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกรอบคิดทางพุทธปรัชญาเข้ามาเสริมสร้างความสมดุลในการบริหาร

ดังนั้น การศึกษาการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้เชิงการบริหารที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงหลักธรรมกับการบริหารในมิติของผู้บริหาร ครู และผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด
4. เพื่อได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมุ่งอธิบายและตีความปรากฏการณ์เชิงการบริหารภายใต้กรอบแนวคิดทางพุทธปรัชญาอย่างเป็นระบบ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณา

จากคุณสมบัติด้านประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมในมิติที่หลากหลาย รวมจำนวน 20 คน ประกอบด้วย (1) กลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนาเป็นผู้มีความรู้เชิงลึกด้านพระไตรปิฎกและหลักพุทธปรัชญา ทำหน้าที่เป็นฐานคิดในการวิเคราะห์และกำหนดกรอบแนวทางการบูรณาการหลักธรรมกับการบริหาร (2) กลุ่มผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้กำหนดนโยบายและทิศทางการของสถานศึกษา ให้ข้อมูลเชิงนโยบายและมุมมองเชิงกลยุทธ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมในระดับองค์กร (3) กลุ่มผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารระดับปฏิบัติการ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ และกระบวนการบริหารงานในบริบทจริงของสถานศึกษา (4) กลุ่มครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ สะท้อนการบูรณาการหลักธรรมในระดับห้องเรียน รวมถึงผลที่เกิดขึ้นต่อผู้เรียน และ (5) กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาให้มุมมองเชิงระบบและเชิงสังคม โดยสะท้อนบทบาทของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการบริหารสถานศึกษา ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลดำเนินการจนถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลมีความครอบคลุมและเพียงพอต่อการวิเคราะห์

2. ประเภทของข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่ (1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ (2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารชั้นรอง เช่น งานวิจัย หนังสือ ตำรา และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ลักษณะปลายเปิด โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นการวิจัยอย่างเหมาะสม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการ 2 แนวทาง ได้แก่ (1) การรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธปรัชญาและการบริหารสถานศึกษา (2) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้การบันทึกเสียง และการจดบันทึกภาคสนาม พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการตีความเชิงปรากฏการณ์ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organization) 2) การกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) 3) การจัดหมวดหมู่และสังเคราะห์ประเด็น (Categorization) 4) การตีความเชิงแนวคิด (Interpretation) 5) การเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดทางพุทธปรัชญา ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารและผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม

6. การสังเคราะห์ข้อมูลโดยการบูรณาการข้อค้นพบจากข้อมูลทั้งหมด เพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้เชิงแนวคิด และสร้างรูปแบบการบริหารที่เชื่อมโยงหลักพุทธปรัชญาเข้ากับบริบทการบริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

7. การนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบด้วย 1) การนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์ 2) การอภิปรายผลเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) การเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้และข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง บุรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีลักษณะเด่นในการส่งเสริมคุณธรรมและค่านิยมตามแนวพุทธศาสนา โดยผู้บริหารและครูให้ความสำคัญกับการปลูกฝังจริยธรรมควบคู่กับการจัดการเรียนรู้อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมิติของการบริหารเชิงระบบ พบว่ายังมีประเด็นเชิงการบริหารที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และการเชื่อมโยงหลักสูตรกับการปฏิบัติจริง นอกจากนี้ ยังพบว่าการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และสื่อการเรียนการสอน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทั้งในด้านวิชาการและการดำเนินชีวิตในบริบทสังคมร่วมสมัย

2. ผลการศึกษาหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมในการบริหารโรงเรียน พบว่า หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมต่อการนำมาใช้ในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) พรหมวิหาร 4 ทำหน้าที่เป็นฐานคุณธรรมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร ครู และนักเรียน โดยเน้นความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเอื้อต่อบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน 2) กัลยาณมิตร 7 เป็นแนวทางในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีบทบาททั้งในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้และแบบอย่างทางจริยธรรม ส่งเสริมความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร 3) อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนให้มีความมุ่งมั่น ความเพียร สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมทั้งสามประการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสมดุลระหว่างมิติทางวิชาการและคุณธรรมในการบริหารสถานศึกษา

3. ผลการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียน พบว่า การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สามารถดำเนินการได้โดยการเชื่อมโยงหลักธรรมกับองค์ประกอบสำคัญของการบริหาร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้เรียนอย่างเป็นระบบโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ช่วยส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมและสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลภายในองค์กร การนำหลักกัลยาณมิตร 7 มาใช้สนับสนุนการพัฒนาครูและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา และการใช้หลักอริยบท 4 เป็นกลไกในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเพียรและความสามารถในการเรียนรู้การบูรณาการดังกล่าวส่งผลให้การบริหารสถานศึกษามีความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวิชาการและการพัฒนาคุณธรรม อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนและประสิทธิภาพขององค์กรโดยรวม

4. องค์ความรู้จากการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนผลการสังเคราะห์องค์ความรู้พบว่า การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถพัฒนาเป็นแนวทางการบริหารสถานศึกษาเชิงองค์รวม โดยมีลักษณะสำคัญ 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านการบริหารตน เน้นการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักสติ ปัญญา และคุณธรรม 2) มิติด้านการบริหารคน เน้นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล การมีส่วนร่วม และการพัฒนาบุคลากร 3) มิติด้านการบริหารงาน เน้นการบริหารเชิงระบบ ความโปร่งใส และการตัดสินใจบนฐานเหตุผล องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถอภิปรายผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงแนวคิดของผู้วิจัย ดังนี้

1. การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จากผลการวิจัยที่พบว่า การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีความโดดเด่นด้านการปลูกฝังคุณธรรมควบคู่กับการจัดการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นว่า ฐานคิดทางพุทธศาสนายังคงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการบริหารสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงระบบ พบว่าการบริหารยังอยู่ในลักษณะของการดำเนินงานตามบริบท มากกว่าการพัฒนาเป็น ระบบเชิงกลยุทธ์ ในมุมมองของผู้วิจัย ประเด็นดังกล่าวมิได้สะท้อนข้อบกพร่องขององค์กร หากแต่เป็นลักษณะเฉพาะของสถานศึกษาทางพระพุทธศาสนา ที่ให้ความสำคัญกับมิติทางจริยธรรมมากกว่าการจัดการเชิงเทคนิค ดังนั้น การพัฒนาการบริหารในบริบทนี้จึงควรมุ่ง ผสานระหว่างความเป็นระบบเชิงการบริหารสมัยใหม่กับฐานคุณธรรมทางพุทธศาสนา ไม่ใช่การแทนที่กัน

2. หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมในการบริหาร ผลการวิจัยที่พบว่าพรหมวิหาร 4 กัลยาณมิตร 7 และอริยบท 4 เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการบริหารสถานศึกษา สะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมเหล่านี้มิได้เป็นเพียงแนวคิดทางศีลธรรม แต่สามารถพัฒนาเป็น กรอบแนวคิดเชิงการบริหารได้อย่างเป็นรูปธรรม ในเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยเห็นว่า พรหมวิหาร 4 ทำหน้าที่เป็นฐานคุณธรรมของความสัมพันธ์ กัลยาณมิตร 7 เป็นกลไกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และอริยบท 4 เป็นแรงขับเคลื่อนของการเรียนรู้และการทำงานซึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกัน จะพบว่าเป็นโครงสร้างที่ครอบคลุมทั้งระดับบุคคลและองค์กร

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของวราภส ประสมสุข (2550, หน้า 63-84) ที่เสนอว่าหลักพุทธธรรมสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาได้ในหลายมิติ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่างานวิจัยที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่มักนำเสนอหลักธรรมในลักษณะการจัดหมวดหมู่ ขณะที่การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงเชิงระบบ ซึ่งทำให้หลักธรรมมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาในการบริหาร จากผลการวิจัยที่พบว่า การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาสามารถส่งเสริมการบริหารที่มีความสมดุลระหว่างมิติทางวิชาการและคุณธรรม ผู้วิจัยเห็นว่าแก่นสำคัญของการบูรณาการมิใช่เพียงการนำหลักธรรมมาใช้แต่เป็นการปรับฐานคิดของการบริหารจากแนวคิดเชิงควบคุมไปสู่แนวคิดเชิงพัฒนา กล่าวคือ การนำพรหมวิหาร 4 มาใช้ มิได้เป็นเพียงการสร้างบรรยากาศที่ดี แต่เป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงคุณธรรม การใช้กาลยาณมิตร 7 มิได้เป็นเพียงแนวทางพัฒนาครู แต่เป็นการสร้าง ระบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการใช้อธิบาท 4 มิได้เป็นเพียงการส่งเสริมความเพียร แต่เป็นการพัฒนาศักยภาพภายในของผู้เรียนและบุคลากร แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูใบฎีกาสุวินท์ สุวิชาโน (2561) และพระมหาอิทธิวัฒน์ วรจกโก และคณะ (2568, หน้า 397-380) ที่ชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์หลักธรรมสามารถยกระดับคุณภาพการบริหารและสร้างความยั่งยืนในองค์กร อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ได้ขยายข้อค้นพบไปสู่การเสนอว่าความยั่งยืนมิได้เกิดจากหลักธรรมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการจัดวางหลักธรรมให้สัมพันธ์กับโครงสร้างการบริหารอย่างเหมาะสม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้มีสมรรถนะทั้งด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้เชิงต่อเนื่อง และการพัฒนาโลกทัศน์เชิงบูรณาการเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรมควบคู่กัน

1.2 การพัฒนาระบบกำกับติดตามและประเมินผล ควรมีการออกแบบระบบกำกับติดตามและประเมินผลการบริหารสถานศึกษาในลักษณะเชิง โดยเน้นการสะท้อนผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและยกระดับการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาอย่างเหมาะสม

1.3 การพัฒนาระบบและกลไกการพัฒนาบุคลากร ควรส่งเสริมการจัดทำโครงการหรือหลักสูตรพัฒนาบุคลากรที่มีลักษณะเป็นระบบและมีมาตรฐานร่วมกัน โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา หน่วยงานทางการศึกษา และองค์กรทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผู้บริหารและครูให้สามารถนำหลักพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงบูรณาการ ควรมีการศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยเน้นการบูรณาการระหว่างแนวคิดการบริหารสมัยใหม่กับหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงลึกด้านการบริหารเชิงคุณธรรม

2.2 การศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงระบบ ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน ในลักษณะของ ระบบนิเวศทางการศึกษา เพื่อสนับสนุนการบริหารสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องและยั่งยืน

2.3 การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรเชิงบูรณาการ ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่บูรณาการองค์ความรู้สมัยใหม่กับหลักพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการดำเนินชีวิตจริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทั้งด้านวิชาการและจิตใจอย่างสมดุล

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในรูปแบบ “ABTKSI Model” ซึ่งสะท้อนแนวคิดการบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทสู่การบริหารสถานศึกษาในลักษณะเชิงระบบในมุมมองของผู้วิจัย โมเดลดังกล่าวมิใช่เพียงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี แต่เป็น เครื่องมือเชิงแนวคิด (Conceptual Tool) ที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับกระบวนการบริหารได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีลักษณะสำคัญคือการบูรณาการระหว่างมิติของคุณธรรม การบริหารจัดการ การพัฒนามนุษย์เข้าด้วยกัน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- ฝ่ายการศึกษาพระปริยัติธรรม กองพุทธศาสนศึกษา. (2553). *แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ. 2553-พ.ศ.2562)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน. (2561). *การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถียุทธในจังหวัดสมุทรปราการ. (ดัชนีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต)*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอิวัฒน์ วรจโก (ทองขาว), พระครูจิรธรรมธัช, พระมหาไพฑูรย์ สิริธมโม และอริย์ธัช เลิศรวมโชค. (2568). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 กับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*, 3(1), 397-380.
- วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิनावงศ์. (2550). หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 18(2), 63-84.